

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET A KOSSUTH RÁDIÓ „NAPKÖZBEN” CÍMŰ MŰSORÁBAN A KULTÚRA NAPJÁN

Szitnyai Jenő (szerkesztő, műsorvezető): –Hogy Lipp Mártát, az Intézet egyik munkatársát idézzem: "Két óriási probléma van ma Magyarországon: hogy miből lehet élni, és hogy miért érdemes. Eltűntek a húzóerőt jelentő társadalmi minták", és hogy tovább folytassam, kilúgozódtak az értékek. Eddig talán túlságosan természetesnek találtuk, hogy általunk becsült társadalmi értékek fontosságát be kellene látnunk. Ez most egy szabad világ, ezeket az értékeket szabad eltiporni is. De az értékért, az érvényesítésükért tenni is szabad.

Közművelődés, népművészeti mozgalmak, oktatás, képzés, kutatás, közösségfejlesztés és etnikai kisebbségi kultúra. Sok minderről szeretném szót ejteni ma.

A „Napközben” a Magyar Művelődési Intézetből jelentkezik, cím szerint Budapesten az I. kerületben a Corvin térről. Azt hiszem, ezt az épületet nagyon sokan csak úgy ismerik, hogy a Budai Vigadó.

Vendéglátó szakértőink: Földiák András igazgató és Borbáth Erika, az intézet igazgató helyettese. Annyi időnk sajnos nem lesz, hogy ha mégoly röviden is, de áttekintsük az intézet történetét, bár roppant tanulságos lenne. Annyi azonban elmondható, hogy egész története alatt – ez pedig több évtizedre tehető – mindig nagy nevek, nagy egyéniségek fémjelzték az intézet munkásságát. Többször megváltozott a neve, a szervezet is átalakult. Azt is tudjuk, hogy az aktuális kultúrpolitika sokszor megcibálta az intézetet. De hogy talpon tudott maradni, minden bizonnyal annak is köszönhető, hogy mindig akadtak olyan emberek, akik morális tartással voltak képesek védelmezni, terjeszteni olyan értékeket, amelyeket más kiegyensúlyozottabb országokban talán támadni sem szokás.

Kedves igazgató úr! Jól gondolom, hogyha az intézet több évtizedre visszatekintő munkásságát egyetlen szóban kellene megfogalmaznunk, az nem igen lehetne más, mint az, hogy értékmentés?

Földiák András: – Feltétlenül jól. De én nem tudnám ebben az egy szóban meghatározni a szerepét. Az én felfogásomban értékmentés és értékteremtés összekapcsolódik. Talán az értékmentés túlságosan csak múlt felé fordulást jelent, az értékteremtés folytatása a mentésnek. Szóval a kettő szorosan összefügg. De azért nagyon sok modern művészeti munkával is foglalkozunk: csoportokkal, kísérletekkel, amik inkább a jövőnek szólnak. Természetesen a hagyományok ápolását is nagyon fontosnak tartjuk.

– Oktatásról, kutatásról sok szó lesz még a következő két órában, de most legalább az elején említsük meg azt is, hogy rengeteg hazai és nemzetközi színvonalú esemény, rendezvény is fűződik a Magyar Művelődési Intézet nevéhez. Ezeknek gazdája vagy elősegítője?

F. A.: – Nagyon sok rendezvényünk van, nem tudnám felsorolni az összeset megközelítőleg sem. Az éves tervünkben 300 körüli feladat, úgy szerepel. Ez nem mind rendezvény. Ebben tanfolyam és könyvkiadás is van. 300 olyan folyamat, aminek nagyobb része rendezvény. Talán a legrangosabbak: a Jászberényi Csángó fesztivál, a Duna-menti Folklór fesztivál, aminek helyszíne Kalocsa, Baja és Szekszárd. Tavaly zajlottak a Vas Lajos népzenei verseny elődöntői, a közép-döntő most lesz tavasszal. Határon túl és határon belül 16 elődöntőn 6200 ember lépett színpadra. Nem a közönség száma, hanem a résztvevők, a jelentkezők száma volt ennyi. Két évvel ezelőtt volt hasonló verseny, akkor a volt MOM Művelődési Házban,

a XII. kerületi Művelődési Házban volt a döntő. Csodálatos volt. A Kárpát-medencéből több, igen jeles hagyományörző idős ember, és nagyon sok tehetséges fiatal érkezett.

– Ráadásul most ezen a hétvégén hasonló események lesznek, de ezekről majd a későbbiekben. Én azt hiszem, hogy a Kultúra Napján nem ünneprontás, ha az aggodalmainkról is beszélünk. Sőt, talán éppen ez a nap az igazán jó és méltó alkalom erre. Sokat beszélünk mostanában a kultúra erőzójáról, beszélünk a művelődés hanyatlásáról. És ha már idézettel kezdtem a műsrot, akkor hadd idézzek még egy gondolatot Lipp Mártától, az intézet Művelődésszervezeti és Felnőttnevelési Osztályának osztályvezetőjétől. „Saját magam és mások kutatási eredményei alapján ki merem mondani, hogy a mostani fiatal és középnemzedéknek több mint a fele nem sajátította el olyan mélységig a saját kultúráját, s így egyetlen kultúrát sem – a múltjától a jövő lehetőségéig –, hogy a lábát szilárdan megvehesse a világban.” Írásának címe: Helyzet van*.

Igazgató úr, igazgató-helyettes asszony, helyzet van?

F. A.: – Igen, mindenképpen helyzet van, de csak több összefüggésben érdemes nézni ezt a helyzetet. Az egyik összefüggés biztosan az, amit Lipp Márta kollegám ír, és amit leggyakrabban globalizációs kihívásoknak szoktunk nevezni. Még rosszabbul szólva olykor amerikanizálódásnak, ami azért nem jó szó, mert ez ellen a jelenség ellen Amerikában is tiltakoznak. Szóval ez nem pontos fogalom, csak a közérthetőség kedvéért mondom. Világnézeti, erkölcsi szempontból valóban egy hihetetlen mélységig ható, válságos, átmeneti korszakban élünk. De azért a kultúra és a művelődés ügyeit én nem tartom olyan veszélyeztetettnek, ahogy nagyon sokszor gondolják. Azt is látni kell, hogy a magyar közművelődés óriási múlttal és rendkívül sok értékkel rendelkezik, és ez a múltnak megfelelő folytatás. Ezek az értékek a jelen korunkban sem vesztek el. Nagyon sok probléma van, csak egy példával élve: szűntek meg jeles, jó intézmények is. De a másik oldalon sok száz erős és jó intézmény dolgozik. Tehát, megvannak azok az eszközeink és megvannak azok a napi gyakorlatok és tapasztalatok, amik megadják az alapot arra, hogy lendületesen folytassuk a munkát.

Borbáth Erika: – Szerintem helyzet mindig van. Azt gondolom, hogy ez a kultúra és ezen belül is az úgynevezett közösségi művelődés – ami a közművelődésnek tulajdonképpen a lényegét teszi ki – rendszeresen felvet olyan problémákat, amelyeket lépten-nyomon meg kell oldani. Például a héten zajló Amatőr művészeti konferencia is nagyon jó példákat kínált arra, hogy a társadalmi kihívásnak, a társadalmi, gazdasági változásoknak megfelelően hogyan képes újjászerveződni a helyi közösség.

– Betoppant a Magyar Művelődési Intézet tanácstermébe Lipp Márta, akit épp az imént idéztem. Idéztem írásából, amelynek a címe kiáltványyszerű. Drámai tényeket, gondolatokat is tartalmaz, címe: Helyzet van! Helyzet van?

Lipp Márta: – Attól függ, hogy ki nézi. Én azt hiszem, hogy az emberek szempontjából helyzet van. Azok, akik művelődni szeretnének, bármennyire vicces is, szeretnék kihasználni.

* Lipp Márta Helyzet van! c. írása megjelent a Szín 3/6-os számában.

nálni a lehetőségeket. Ezt egyébként számtalan példával is alátudom támasztani, amik lehet, hogy csak „egyedi esetek természetrajzai”. De talán lehetne belőlük mozgalmat is csinálni, ha a népművelő kollegák szerint is helyzet van... Mégis a szakmának a légköre nem egészen ez. De nem tudom, hogy miről volt szó itt az előbb.

– *A kultúra erőzójáról, a művelődés hanyatlásáról, érték-vátságról.*

L. M. – A művelődési házaknak váltani kellene több szempontból. És nem elsősorban azért, hogy a szakma megmaradjon – bár nagyon nagy baj lenne, ha nem maradna meg. Ugyanis valódi hiányt jelentene. Három dolgot lehet mondani erről a szakmáról; egyrészt, hogy plebejus szakma.

– *A művelődésszervezők valahol mindig népművelők maradnak, ugye?*

L. M. – Így van. Ez az emberfajta nagyon érzékeny radarral föl bírja venni mindazokat a mozgásokat, amelyek alülről jönnek. Ezen kívül van kulturális érzékenység, és általában a szellemi vonulatok iránt is van érzékenység. Érdekes módon eszerint van a kiválasztódás, tehát nem is feltétlenül a szakmai végzettség adja meg. Sokat tettek a művelődési házak és a művelődési házakban a népművelők azért, hogy ezek az „áldásos” társadalmi folyamatok megvalósuljanak. Nagyon sok mozgalmi tevékenységet végeztek. Most még sokkal többet tesznek ezért, mint korábban, holott akkor még „a kultúra szlogenjével” folyt a munka, tehát hogy művelődünk, kultúrálódunk. Most viszont minden egy társadalom-szervező –, bizonyos fokig egy tágabb értelmű – „szlogen” szerint megy, pedig pont most kellene a kultúrát visszahozni. Most sokkal inkább művelődés-centrikusnak kellene lennie a szakmának, mint eddig.

– *A következő percekben arról beszélgetünk, hogy ebben a helyzetben, a helyzet ellenére mit lehet tenni, mit tesz az intézet, természetesen sokak segítségével.*

Úgy adódott, hogy a Vidék parlamentje néhány perccel ezelőtt kezdte el elnökségi ülését itt a házban. A Vidék parlamentjével sokat foglalkoztunk a megalakulása óta. Kíváncsiak vagyunk, hogy mi szerepel a mai napirenden.

Kapcsoljuk a helyszínről Zelényi Zoltánt.

Zelényi Zoltán: – Ez a helyszín egy lépcsőházzal van arrébb, mint ahonnan most a Napközben teljes adásidejében jelentkezik. Itt egyelőre még gyülekeznek az elnökségi tagok, és miattunk egy picit később kezdik majd az elnökségi ülést. 160 civil szervezet hozta létre a Vidék parlamentjét. Parlament a neve, de voltaképpen azért jött létre, mert a vidéken, helyben, kis településeken, régiókban működő civil szervezetek azt szeretnék, ha minél inkább hallgathatnák a hangjukat akkor, amikor a vidékkel kapcsolatos döntések megszületnek. Nos, a mai elnökségi ülésnek van egy igen érdekes napirendi pontja, mégpedig az, hogy állandó politikai kerekasztalt is szeretnének létrehozni.

– *Mi a céljuk ezzel? Márczis Márta ügyvezető elnököt kérdezem.*

Márczis Márta: – Azt gondolom, hogy részben új tudomány született Európában, vidékfejlesztés néven. Részben pedig egy olyan politikai gyakorlat, ami érinti a mi magyarországi mindennapjainkat. Ehhez a politikai gyakorlathoz szükség van valamiféle bázisra, egy politikusokból álló körre, amely föl vállalja a gondoskodást a vidék fejlődéséről, párthovatartozásra való tekintet nélkül. A Vidék parlamentjének elnöksége úgy döntött, hogy minden parlamenti pártból meghív politikuskokat, illetve a pártokhoz kötődő szakértői csoportokból

meghívja azokat, akikről úgy gondolja, hogy tenni szeretnének valamit a vidékfejlesztés ügyében.

– *Van-e már névsor? Kikre gondolnak?*

M. M.: – Sok nevünk, és sok kapcsolatunk van. Nem mondanék most neveket, mert ma fogjuk eldönteni, kik azok, akiknek elküldjük a meghívót.

– *És amikor először sikerül majd a politikusokat összehívni, és először hallgatják meg önöket, akkor melyek azok a kérdések, amelyeket először szeretnének eléjük tární?*

M. M.: – Azt hiszem, hogy az első és nagyon fontos kérdés, hogy egyáltalán tisztázzuk, mit értünk vidékfejlesztés alatt a mai Magyarországon. Nagyon sok fogalom keveredik, sokszor csak a mezőgazdasággal kapcsolatos ügyeket értik ez alatt. Sokszor a területfejlesztéssel mosódik össze a fogalom. Tehát először egy nagy tisztázásra lenne szükség, és aztán léphetünk tovább.

– *Egy gondolat erejéig kanyarodjunk vissza az intézethez, illetve az épülethez. Miért pont itt létesült a Vidék parlamentje?*

M. M.: – Azt hiszem a Magyar Művelődési Intézet az utóbbi tíz évben egyféle inkubátorként működik különböző szellemi körök háttérében. Így a magyar vidék parlamentje is a Magyar Művelődési Intézetben, erre a címre bejegyzett civil szervezet, és működésének háttéréül létrejött a Vidékfejlesztési Titkárság, ahol most ülünk. Ennek az a feladata többek között, hogy segítse a civil szervezet munkáját.

– *Rövidesen kezdődik az elnökségi ülés, hallgassuk tovább a beszélgetést a Tanácsteremből.*

– *Köszönjük szépen. Arról fogunk beszélni, amiről Borbáth Erika igazgató helyettes asszony az előbb már szót ejtett, az amatőr művészeti mozgalmakról. Úgy adódott, hogy a Kultúra Napján, és e körül igen fontos események zajlottak. Az egyik ilyen volt a Veszprémben tegnap lezárult konferencia, amelynek az volt a lényege, hogy a Művelődési Intézet segítségével sikerült végre feltérképezni az amatőr művészeti mozgalom helyzetét. Ez adósság volt, igazgató úr, mert a rendszerváltás után egyre kevesebbet tudtunk erről a korábban – minden közhely nélkül – virágzó mozgalomról. Mintha kicsúszott volna az amatőr művészeti mozgalmak alól a talaj, aligha csak az állami támogatás hiánya miatt.*

Földiák András: – A '80-as évek közepén volt hasonló konferencia, ami ízig-vérig más világ volt. Nem is csak az amatőr művészeti mozgalmak helyzetéről beszélünk – természetesen arról és a legtöbbet arról –, de egy kicsit arról is, hogy az öntevékenység milyen szerepet tölt be a maga világában. Mennyiben részese a mai életünknek a művészkedés, a művészi alkotómunka, hiszen ebben a tág perspektívában sem, és konkrétan az egyes művészeti ágazatok helyzetéről sem volt szó, miközben gyökeres átalakulás zajlott az életünkben – amit nem sorolok, mert mindenki tud – de ezen belül a művészeti mozgalmakban is. Rengeteg civil szervezet jött létre. Szóval korábban gyakorlatilag szinte csak a művelődési házakban létező egyesületek voltak, ma már a településeken is sok egyesület működik, és ezek már önálló jogi személyek.

– *Végül is vigasztaló képet mutat ez a térkép, vagy sem?*

F. A.: – Sajnos, nem túl vigasztaló a helyzet. A rendszerváltás utáni nagy átalakulás hatására mind az intézmények, mind az emberek, mind a csoportok elbizonytalanodása miatt egy elég erőteljes visszaesés volt. De aztán '92 után elkezdett fölfelé mászni a statisztika, ami soha nem érte el azt a szintet, amelyen a '80-as évek végén állt.

– *Olyan, mint az életszínvonal, még nem tartunk '89-nél sem.*

F. A.: – Igen, körülbelül olyan. Számunkra biztató volt,

hogy '95 körül lényegesen magasabb volt, mint '92-ben. De onnantól kezdve megint visszaesést mutat a statisztika. Nagyon alaposan utána kellene néznünk, hogy mi az oka ennek. Még nem kizárható, hogy valamifajta statisztika-felvételi hiányosságból fakad ez az eredmény. Sajnos a statisztika még nem terjed ki eléggé a civil szervezetekre, csak az önkormányzati intézményekre, de nem a statisztikai hivatal, és nem a rendszer hibájából.

– Tehát nem tudjuk pontosan, hogy hány csoport működik, azon belül hány fiatal, középkorú, idős ember van, és mi mindenrel foglalkozik?

F. A.: – Ez a csökkenés zömében a művelődési házakban és az önkormányzatok által fenntartott intézményekben működő csoportok számának a csökkenése. De sajnos itt '95 óta megint csökkenés van. Szomorú, mert a kis településeken is szükség lenne életre, mozgásra és alkotó tevékenységre, ahol éppen nincs más kulturális lehetőség. Tehát ott a legnagyobb a csökkenés, ahol a legnagyobb szükség lenne rá. Azért mégis némileg vigasztaló, hogy az erős, jó, színvonalas csoportok száma közben növekedett. Tehát úgy van csökkenés, hogy a színvonal közben javult. Hogy csak egynehány adatra utaljak: Magyarországon olyan néptáncscsoport, ami bármilyen nemzetközi mércével megállja a helyét – tehát, ha fölkérik miniket, mert valahol egy fesztiválra néptáncscsoportra van szükség, nyugodt szívvel elküldhetjük – körülbelül 300 van, ebből 5 a profi együttes. Ilyen kórus mintegy 200 van, ebből a profi, hivatásos együttesek száma szintén nem nagy.

– Milyen célok fogalmazódtak meg végül is Veszprémben, és mi biztatót tudunk mondani abból a szempontból az amatőr együtteseknek, hogy miután ígéret van arra, hogy a kultúra, a közművelődés, a művészeti mozgalmak ebben az esztendőben a költségvetéstől nagyobb támogatást kapnak, hát ők is részesülnek ebből. Ez nyilván szóba került.

Borbáth Erika: – Igen, természetesen. Veszprémben most elsősorban az általános kérdések fogalmazódtak meg. Azok, amelyek bármely műfajú művészeti csoportra érvényesek lehetnek. Ilyen például a képzés, a kiadványok megjelenítése, a bemutatkozások rendszerének a megvitatása, és az egyre inkább terjedőben lévő, úgynevezett ösztönművészeti fesztiválok. Természetesen a három nap eszmeccseréje az ön által is említett finanszírozási kérdések körül is forgott. Mert nem lehet egyik kérdésről sem beszélni a finanszírozás nélkül. Az egyik legnépesebb szekció is ezzel foglalkozott. Az érdeklődés az oktatás-képzés iránt volt a legnagyobb, és ez az...

– amiben az Intézet közvetlenül érintett.

B. E.: – Így van pontosan, s ez az amivel kapcsolatosan talán egy kis jó hírrrel is szolgálhatunk. A Magyar Művelődési Intézetnek évtizedeken keresztül az egyik legkiemelkedőbb és legjelentősebb hagyománya a művészeti munkában, a képzés, amely az elmúlt időszakban egy kicsit visszaesett, de most úgy tűnik, hogy a szakképzésbe bekapcsolható lesz, és ez óriási lehetőséget ad azoknak, akik csoportvezetőként egy-egy művészeti ágban tevékenykednek. Tulajdonképpen elfogadott minősített képzési rendszert ad, tehát ez az egyik jó hír.

– Maradjunk a témánál. Hogyan is kell értelmezni a következő számokat, amelyek szerint az országban jelenleg a gyermek és ifjúsági együttesek száma néptáncban körülbelül 600-650. A 18-35 éves korosztályban mintegy 300-350 csoport működik. A hagyományörző együttesek száma 140-160, de ha hozzájuk számítjuk a Pávaköröket, különböző éneklő csoportokat, meghaladja a 600-at is.

Héra Éva: – Ez több száz táncoló gyermeket, felnőttet jelent, akik csoportformában, szervezeten táncolnak, tehát együttes munkában vesznek részt. Nem jelenti azokat a gyermekeket, akik iskolában, a Nemzeti Alapterv keretében ismerkednek a hagyományokkal. Nem jelenti azokat sem, akik a kézműves szakiskolákban szakmaként tanulják valamelyik népművészeti mesterséget.

– Abban, hogy ilyen jól állunk, ugye jelentős szerepe van az intézet tudományos munkásságának? Ezért sajnáltam az elején is, hogy nincs időnk a múlttól megemlékezni. Hány nagyszerű egyéniséget, hány szenzációs kutatót, művészt tudnánk megemlíteni. De tulajdonképpen az ő egykori munkájuk még a mai gyakorlatban is látszik.

H. É.: – Annak idején Népművészeti Intézetként indultunk. A hatalmas és nagyon szervezett tudományos háttérünk annak köszönhető, hogy annak idején az intézetben kutatási osztály is működött. Olyan néprajz, népzene és néptánc kutatók indultak innen, mint Martin György, és Pesovár Ernő.

– Mind a két Pesovár?

H. É.: – Mind a két Pesovár, és még mondhatnám Olsvai Imrét is, vagy Sárosi Bálintot, akik szintén bekapcsolódtak annak idején Muharai Elemér irányításával ebbe a munkába. Nem kutatómunka volt ez a szó mai értelmében, hanem olyan terepmunka, ahol összegyűjtötték falvanként, településenként a még meglévő hagyományokat, szokásokat, táncokat és zenéket. Ez a hatalmas és rendszeres gyűjtőmunka alapozta meg a mai Zenetudományi Intézet néptánc és népzene archívumát. Később, 1957-ben az intézet átszervezésével – ami egyébként nagyon sokszor bekövetkezett – a gyűjtött anyagok Kodály Zoltán közbenjárására az Akadémiai Intézetbe kerültek, de azóta is alapját képezik a néphagyomány oktatásának.

– A Nemzeti Alaptervben kiemelt feladatként szerepel a hagyományismeret, a néptánc tanítása, de a NAT körül változatlanul zajlanak a viták. Ezen a területen a tartalmi követelményekkel minden rendben van?

H. É.: – Én azt hiszem, hogy ez ügyben egyetlen front van. Sőt, a NAT ellenzői is fontosnak tartják, hogy a gyermekek szervezeten, iskolarendszerben ismerkedjenek a nemzeti hagyományokkal.

– A kézművesség, a kismesterségek oktatása felértékelődött az országban, oktatási, foglalkoztatási programok is kötődnek hozzá. Van ilyen tanfolyam itt a házban is. Ott járt Bódis Szilvia.

Bódis Szilvia: – Úgy látom, olyan magabiztosan nyúl a gyöngyhöz, mint akinek nem ez az első órája, pedig úgy tudom, hogy ez az első foglalkozás.

– Igen, ez az első. Még eddig nem nagyon próbálkoztam ezzel, de a lányommal néha fűzünk gyöngyöt.

– És Önt mi hozta ide?

– Szeretnék ezzel foglalkozni, gyerekeknek oktatni ilyeneket.

– Ön tanárnő?

– Nem, egyáltalán nem, építész vagyok. De mivel négy gyermekem van, így a szakmámból kiestem, és a későbbiekben szeretnék gyöngyfűzéssel foglalkozni, ha sikerül.

– Ma gyöngyfűzéssel foglalkoznak, de gondolom voltak már és lesznek még más foglalkozások.

– Igen, korábban gyékényből készítettünk tárgyakat, meg kukoricacsuhéból, szalmából.

– Élvezte?

– Hát, igen. Én hobbiszinten szeretném csinálni, de természetesen úgy, hogy kereseti lehetőség is legyen.

– Beszprémi Kata főtanácsos az egyik szervezője a „Népi játék és kismesterségek oktatója” tanfolyamnak. Itt tehát oktatókat képeznek.

Beszprémi Kata: – A „Népi játék és kismesterségek oktatója” országos képzési jegyzékben szereplő felsőfokú szaktanfolyam, ahol főleg pedagógusokat, de érettségivel rendelkezőket is megtanítunk a népi játszóház vezetésére illetve bizonyos szakmákra, és a népi kézműves szakmák oktatói tevékenységére.

– Mi a tapasztalatuk, mennyire van kereslet ilyen oktatóra manapság?

B. K.: – A kereslet óriási, hiszen a pedagógusok most a NAT új követelményével kapcsolatban szembesülnek azzal, hogy a hagyományismeret oktatása követelmény. Ugyanakkor ezeket az ismereteket a tanítóképző főiskolákon, az óvónőképzőkben idáig nem tanulták. Tehát főleg azok jönnek hozzánk, akiknek ezeket a hagyományokat, az évkörhöz kapcsolódó ünnepeket, az abból fakadó tárgykészítést tovább kell adniuk a gyerekeknek.

– Vannak olyan szakiskolák, ahol a gyerekek megtanulják a népi kismesterségeket. Van szakmai kapcsolat a két oktatási forma között?

B. K.: – Szerencsére van szakmai kapcsolat, bár ennek közigazgatási vonatkozása szerencsétlenül alakult. Hiszen a szakiskolák az Oktatási, illetve a Gazdasági Minisztériumhoz tartoznak, mi pedig a kulturális tárcához. Azért van együttműködés köztünk, mert egyrészt nagyon jó személyes kapcsolatban vagyunk az intézményekkel, ők is érzik, hogy fontos számukra a szakmai tudás, amit mi tudunk nyújtani nekik. Ezen kívül a tanárok többsége 10-20-30 évvel ezelőtt az intézetben szervezett tanfolyamok hallgatója volt, népi iparművészek, a népművészet mesterei lettek, tehát erős szakmai kapcsolat van köztünk.

– Azt hiszem, példaértékű az a munka, ami ezen a területen folyik. Általában egész Európában nincs ilyen magas szintű kismesterség oktatás.

B. K.: – Európában más a helyzet, mint nálunk. Az iparosodás, polgárosodás következtében a népi kismesterségek elszigetelten egy-egy település, egy-egy régió speciális jellemzőivé váltak. Ahol még léteznek, ott apáról fiúra öröklődnek. Nálunk ez a generációkon keresztüli hagyományozódás már nagyon ritka. Ezért van szükség arra, hogy a kulturális hagyományainkat részben az iskolarendszeren belül, részben azon kívül tanítsuk.

– Mennyire találják meg a számításukat azok a gyerekek, akik egy ilyen szakiskolában végeznek? Úgy értem, meg lehet-e élni ma ezekből a kismesterségekből?

B. K.: – Vegyes. Vannak olyan szakmák, amelyekből meg lehet élni. Például egy végzett fazekas elmehet egy mesterhez segédnek, és akkor meg tud élni. Vagy ha ügyes, akkor önállóan is dolgozhat. Egy csipkekészítőnek már kevesebb a lehetősége. Gondolom, a kosárfonók közül is van, aki megállja a helyét. Nagyon függ attól, hogy az illetőnek mennyire van személyes adottsága, viszonya ezekhez a mesterségekhez, illetve mennyire kényszerből tanulta meg a szakmát.

– Létezik-e még a híres „Vándorlegény” pályázatuk?

B. K.: – Létezik, most is meghirdettük. Debrecenben az Újkerti Művelődési Központ szervezi, de részt vesz benne a bonyhádi, a budapesti Esély Alapítvány, a békéscsabai szakmunkásiskola, és még más helyek, ahol bizonyos szakmákat kiemelten jól tanítanak. Ezen a pályázaton a hallgatók mérhe-

tik össze tudásukat egymással. Nagyon fontos, hogy az ország különféle részén élő diákok láthassák, hogy egy-egy mestertől mit lehet tanulni egyik vagy másik régióban. Hiszen az oktatók képzése is bizonytalan, ezért meglehetősen esetleges, hogy ki kerül egy-egy iskolába oktatónak. Ez leginkább attól függ, hogy az intézményben azon a területen létezik-e olyan ember, aki nem csak hogy jól műveli a szakmát, hanem jól át is tudja adni.

Szinyai Jenő: – Igazgató úr, érdemes még néhány szó erejéig visszatérnünk az előbb elhangzottakra. E házban működik ugyanis a Népi Iparművészeti Tanács. Az intézetnek állami feladatai is vannak a legkülönbözőbb szakágakban, amelyek iránt szerencsére nő az érdeklődés.

Földiák András: – Sokféle feladatunk mellett a népi iparművészeti alkotások zsűrizése kimondottan hatósági, állami feladat. Megjegyzem, hogy ez a zsűri az '50-es évek óta létezik Magyarországon. Sokáig önálló intézmény volt, '92-ben lett az intézet része, ez az úgy nevezett NIT, a Népi Iparművészeti Tanács. Itt is csökkenés volt a statisztikai adatokban a rendszerváltást követően, ugyanis az elmúlt 40 évben a tízezer körüli tárgy zsűriztetése volt a legmagasabb szám. Ez visszaesett majdnem háromezerrig. Viszont a '90-es évek eleje óta, a zuhanás után egyenletes emelkedés van, most már hatezer körüli tárgynál tarunk. Aki zsűriztet, annak több előnye van, például némi-nemű adókedvezményt kap. De nagyon valószínű, hogy ma már a presztízs miatt zsűriztetnek. Bizonyos idő után az alkotó mester megkapja a Népi Iparművész címet.

A Népművészet Mestere címet nagyon kevesen, csak az egész életmű után kaphatják meg, ez kitüntetés. A Népi Iparművész tulajdonképpen egy besorolás, erre jár az adókedvezmény. Az ágazatai ennek a hagyományos nagy népművészeti ágazatok, ilyen például a hímzés, a szövés, a két nagy női műfaj. A faragás inkább férfi, a fazekasság pedig vegyes. Ezek a nagy mesterségek, de ezen kívül számtalan kismesterség van, a csuhékészítéstől a gyöngyfűzésig, lószőrfonás, ékszerkészítés, bútorkészítés. A kismesterségek száma sok, 15-20 körül mozog. Van sajnos olyan kismesterség, amiből mindössze egy-egy alkotó van.

– Hadd kérdezzem meg azért Héra Évát, merjük-e már azt állítani, hogy újra reneszánszát éli majd ez a terület? Mert a hatezer még messze nem éri el a tízezret.

Héra Éva: – Ha nem is éli reneszánszát, én azt hiszem, hogy mindenképpen jelen lesz a jövő század kultúrájában is. Hiszen az a több száz, több ezer gyerek, aki ezt iskolában tanulja, ha nem is hivatásos népi iparművészként, de valamilyen formában tovább viszi. Része lesz az életének.

– Beszéljünk még egy nagyon fontos, és az intézethez is nagyon közel álló területről, a táncházakról, a táncház mozgalomról. Az elmúlt esztendőikben mi is sokat foglalkoztunk a táncházakkal, a mozgalom sajátos, különös történetével. Sokat beszélünk arról, hogy annak idején hogyan apadt el a forrásvidéken, aztán bulkant fel sajátos városi jelenségként, hogy aztán visszatelepüljön többek között saját szülőföldjére is. Ennek most már több, mint negyedszázada, ilyen műltra tekinthet vissza ugyanis a táncház mozgalom. Rengeteg relikviája, szép emléke gyűlt össze. Aki vállalkozott arra, hogy összegyűjtje mindent, nem más, mint Halmos Béla, az intézet tudományos munkatársa, aki a színpadról is a mozgalom egyik elindítója. Ha tetszik. Sebővel együtt az alapító atyák voltak. Halmos Bélát nem csak a színpadon lehet látni, hanem az intézetben is, íróasztala mögött. Kinek az ötlete volt a táncház archívum?

Halmos Béla: – Az archívum gondolata, így megfogal-

mazva nekem jutott eszembe. Ennek az adta az apropóját, hogy két évvel ezelőtt, '97-ben ünnepeltük a táncház mozgalom 25 éves évfordulóját. Ekkor az intézettel konferenciát és kiállítást szerveztünk az Almássy téren. A kiállítás rendezése, az anyaggyűjtés kapcsán derült ki, hogy nekem van egy magán archívumom, amit családom, feleségem, édesanyám és én magam megőriztünk – cikkek, fotók, egyebek. Látszott, hogy össze kéne szedni ezt az anyagot. Hiszen például a táncház mozgalom elterjedt Sidney-től Montrealign, Európában és Amerikában, a mérsékelt égövön legalább is, ahol fehér ember él. Afrikáról nem nagyon tudok. A másik: a konferencia a táncházat helyezte a középpontba. A táncház szemszögéből vizsgáltuk a mozgalom kapcsolatait a különböző tudomány-ágakkal, művészeti ágakkal, oktatással, sajtóval, politikával. Próbáltam olyan témájú előadásokat szervezni, mint például „A népzene-kutatás és a táncház mozgalom”. A népdal-kutatást ugyanis megelőlegezte a mozgalom, amelynek során begyűjtötték azokat az anyagokat, amiket aztán mi fölhasználhattunk, és visszaadtuk a népdalkutatásnak. Kérdés, milyen kapcsolata van a táncháznak mondjuk a filmművészetrel vagy az irodalommal. Kiderült, hogy rendkívül izgalmas. A táncház mindenhová beépült, szervesült a magyar kulturális életben és a tudományos életben is. De ahhoz, hogy ezt dokumentáljuk és erről beszéljünk, vagy valaki előadást tartson, tényleg össze kellene szedni megint a dokumentumokat.

– Egy szóra térjünk még vissza erre a magángyűjteményre. Melyek a legkedvesebb, legszemélyesebb darabjai, emlékei?

H. B.: – Az egyik a Magyar Rádió hivatalos borítékjában megkapott értesítés, miszerint a „Röpülj Páva” vetélkedés meghallgatása a 8-as, vagy nem is tudom, a 13-as stúdióban lesz, tehát mehetünk a versenyre. Ekkor indult a karrierünk. Vagy Illés Gyula levele. Az első szerelmes korszak dokumentumai ezek mind, mind. Könnybe lábad az ember szeme, amikor meglátja magát 30 évvel ezelőtt, mert mind szép, aki húsz éves. Ezen túl nagy dolog, hogy milyen hallatlanul tudott koncentrálni a minőség és az érték, és ezt kéne dokumentálni és bemutatni egyébként egy ilyen archívumban.

– Bizonyos hogy a mozgalom fő áramairól lehet tudni szinte mindent, és hogyha nagy szerencsénk van, akkor ennek a legfontosabb, legszebb emlékei előkerülnek. A kutatásnak azonban az a része is különösen izgalmas lehet, hogy mit rejtenek a kisközösségek saját emlékei.

H. B.: – Mondok egy példát. Tószeg Szolnok mellett egy falucska. '75-ben vagy '76-ban a kultúros meghívta a Sebő együttest, hogy csináljunk táncházat Tószegen. A '70-es évek vége felé a csapból is mi folytunk, de ekkor még Szegeden az egyetemi városban is alig volt táncház, vagy Debrecenben sem nagyon volt. Akkor egy Szolnok melletti kis falucskából meghívtak, hogy táncházat szeretnének. Végül eljutottunk odáig, hogy a Zeneakadémia nagytermében hangversenyeztünk a Bartók együttesrel, és még táncoltunk is azon a parketten, ahol Richter meg Fischer Annie játszott. Betolakodott a népzene, hát szörnyű, a szentélybe. Ha a sajtóját nézzük a táncház mozgalomnak, nagyon érdekes tanulság, hogy a '72-es indulástól napjainkig, de főleg a rendszerváltásig, ami a sajtóban megjelent, az csak jó. Aki merte vállalni a felelősséget, hogy ír róla, az csak jót írt. Azok a vádak, amiket kaptunk a nacionalizmustól az irredentizmusig és egyebeket, azok nincsenek leírva. Lehet hogy a BM. levéltárában vannak jelentések, most már ha bejutunk esetleg, akkor meglátjuk.

– A kutatási terület valóban a Torontói Magyar Háztól az

erdélyi Mezőség falvaiig terjed. De hogyan lehet ilyen sok helyről összegyűjteni az anyagot? Kinek a segítségére számíthat?

H. B.: – A táncházak résztvevőinek és szimpatizánsainak a segítségére. Akiket mindig is érdekelt, mint jelenség és elraktak valamit. Természetesen küldünk egy körlevelet a művelődési házaknak, a táncházakat működtető intézményeknek, együtteseknek, itthon és a környező országokban, így Felvidékre, Erdélybe, Kárpátaljára, Délvidékre, egész Amerikáig mindenhová, ahol magyarok is élnek. Ezen túl még Svédországba is fogunk írni Uver Onsten barátomnak, ahol a táncház mozgalom svéd módra, de ugyanúgy működött, mint nálunk.

– A történelemmel sem öncéltan foglalkozik a kutató, a táncház mozgalom története is sokféle tanulságot rejthet. Hiszen a mozgalom története voltaképpen társadalomtörténet.

H. B.: – És egy általános emberi probléma is benne van, ami nem csak a magyar társadalomra, hanem az egész emberiségre jellemző az ezredfordulón. Ez pedig a technikai forradalom hatása, ahogy a hagyományok átörökítésének a módja megváltozott. Sehol másutt nem volt ilyen színvonalú mozgalom, mint nálunk, amelyet Bartók Béla, Martin György, Lajtai, Sárosi Bálint, Vargyas Lajos, Kallós Zoltán, Almási István tevékenysége kísért, és még sorolhatnám a neveket. Itt a mai napig működik egy modell. Azért is fontos ez a táncház archívum, hogy mindezt nemzetközi szinten is elterjesszük, illetve ismertté tegyük.

– A Táncházak köré mindig közösségek szerveződnek, és ez önmagában sok tanulságot hordozhat. Minden bizonytalanságnak lesznek kutatók, akik aranybányának tekintik majd ezt az archívumot, hiszen nem csak a táncház mozgalomról, a népzeneről, a néptáncról, hanem a közösség-alkotás folyamatáról is sok mindent megtudhatunk. Ez annak kapcsán jutott eszembe, hogy jártam nemrégiben egy kis faluban, ahol gyönyörű helytörténeti gyűjteményt, kis falumúzeumot hoztak létre. Az udvar végén ott áll a szépen helyre állított pajta, de senkinek eszébe nem jutott, hogy ezt közösségi színtérként akár táncház céljára is lehetne használni.

H. B.: – Arra hajt az ipari fejlődés, meg a civilizáció, hogy elégedj meg avval, amit készen kapsz. Ha a táncról beszélünk, akkor nem kell, hogy te magad táncolj. Nézd meg a tévében, tedd föl egy CD-romon! S akkor nem tudják, hogy egy forgatóban mit lehet csinálni, milyen figurák vannak, és hogy jön össze ez a zenével és a partneremmel, és hogy ez valami fantasztikus.

– Mégis, mintha azt lehetne tapasztalni a társadalomban, ebben a közösségihiányos, értékválságos korban, hogy ugyanakkor közösségre, értékre is éhsége van az embereknek. És amíg ezt az éhséget érzik, addig élni fog a táncház is.

H. B.: – A táncházban az derült ki, hogy nem kell sok minden az élettől, de zene, ének, tánc kell.

Héra Éva: – Többféle táncot lehet megtanulni. Amerikában táncklubok vannak, ahol zsidótól kezdve mindenféle népek táncát tanítják egyfajta zárt érdeklődésű kör számára. Nálunk viszont táncházak vannak, ahová bárki bemehet. Tehát a magyar táncházak mellett, csak Budapesten van még moldvai táncház, görög, zsidó, horvát, szerb, ír, skót táncház. Cigány táncház nincs rendszeresen, de az is van.

– Itt a házban működik a Folklor Fesztiválok Szövetsége, ez is nagy dolog.

H. É.: – Hát, igen. A Folklor Fesztiválok Szövetsége a fesztivál-rendező városokat, intézményeket fogja össze. De nemzetközi kapcsolatrendszere is van. Van egy C.I.O.F.F. nevű nemzetközi népművészeti szervezet, UNESCO státuszú, 74

tagországa van. Együttesek egyeztetése, fesztiválok koordinálása mellett nagyon fontos feladatának tekinti, hogy felhívja a figyelmet a népművészeti alkotások gyűjtésére, archiválására. Hiszen ez nem minden országban van így. Vannak olyan földrészek, ahol semmiféle tudományos, tervszerű munka nem folyik ez ügyben, ahol kultúrák pusztulnak el percek alatt. Itt Dél-Amerika bizonyos részeire, a szigetvilág országaira és Afrikára gondolok, ahol nyelvek, népcsoportok tűnnek el, és átveszi a helyüket a tömegkultúra.

– *Kicsit pesszimista idézetekkel kezdtem ezt a műsort, de első óránk végére legalább is eljutunk odáig, hogy mi mindenért jár ide a világ, megcsodálni a magyar kultúra bizonyos teljesítményeit. Azt hiszem, minden területen nagyon sok példát tudunk mondani erre.*

Földiák András: – Még egyet szeretnék mondani az előző témához, elfogultság nélkül. Ilyen igényes és szakszerűen feltárt, és közben aktív mozgalmakban, de még a hagyományos módon is, öregek közötti élő népművészet, tehát a feltártság és a mozgalom kiterjedtsége így együtt, nem hiszem, hogy a világon máshol előfordulna. De más területeken is nagyon sok izgalmas eseményünk van talán az egyik legrangosabb, a népművészetnél maradván, a Mesterségek Ünnepe a Budai Várban. Ezt egyesek szerint az első napon 60 ezer ember kereste fel, mások szerint százezren is voltak. Gyönyörű helyen megrendezett, igényesen zsűrizett, szakértőkkel véleményezett, hatalmas kiterjedtségű vásár ez minden évben.

– *Örvendünk, és azt hiszem, azóta is örvendezhetünk azon, hogy a '97-es, 1998. január elsején életbe lépett törvény megmentette a közművelődési szakmát, főként annak intézményrendszerét. De a nyáron próbáltunk visszatérni az első tapasztalatokra, akkor Jankovics Marcell, Zelnik József volt a vendégünk. Őszintén szólva sokra nem jutottunk, mert sok minden nem történt. Mi feltételeztük volna, hogy nagyon sok településen létrejönnek az úgynevezett közművelődési tanácsok, amelyek egyfajta együttműködési keretűl szolgáltak volna a fenntartó önkormányzatnak, művelődési háznak, és akár az ilyen típusú vállalkozásoknak is. De aztán azt mondták nekiünk, hogy ne türelmetlenkedjünk, az integráció hosszú távú folyamat, és azért el lehet várni a törvénytől, hogy majd hosszabb távon mégis csak érvényesíti élénkítő hatását. Hogy így van-e, vagy sem, hadd kérdezzem az első számú szakembert ebben a témakörben, Lipp Mártát. Most '99 januárját írjuk. Mit hozott végül is ez a törvény egy esztendő után, ha nagyon röviden kellene összefoglalni?*

Lipp Márta: – Ha nagyon röviden kellene összefoglalni, egy szóban tudom: az intézmény-összevonásokat.

– *Jó, vagy rossz ez nekiünk?*

L. M.: – Nem tudok rá válaszolni, hogy jó-e nekünk. Lehet jó is, lehet rossz is. Nagymértékben rajtunk, a szakmán múlik, hogy jó lesz-e, vagy rossz. Hozhat előnyöket, összefoghat nagyobb szellemi energiákat helyi szinten, sőt akár kistérségi szinten is. Ugyanakkor megvan a veszélye is, hogy a szakmánk logikája csorbul, esetleg föl is oldódik ebben. Erősebben össze kell fognunk, szakmai szolidaritásra van szükségünk, és meg kell őriznünk ennek a szakmának a logikáját, mert profitálhatnak belőle azok az intézmények is, amelyekkel most közös igazgatásban vagy integrált módon fogunk együttműködni. Egyetlen adatot hadd mondjak. Rendkívül erős az összevonási tendencia. Tudjuk, hogy ennek elsősorban gazdasági okai vannak, sokszor az, hogy megspórolják a vezetői pótlékokat. Tegnap készítettem egy összesítést, két évvel ezelőtt az összevont intézmények aránya 27 százalék volt. Most nem tudjuk egészen pontosan, hogy mennyi, de valószínűleg

már jóval több, mint egyharmad.

– *Igazgató úr?*

Földiák András: – Azért ellentmondásos a törvény hatása, mert lényegesen, nagyságrendekkel nőtt az állam gazdasági szerepvállalása a közművelődés fenntartásában. A rendszerváltás óta, az elmúlt hét évben az intézmények fenntartásában nagyobb szerepet vállaltak az önkormányzatok, és kisebb részt az állam. Most az állam nagyobb részt vállal; Az idén is emelkedik a normatív támogatás és ez lényegesen több, mint tavaly volt. Viszont az önkormányzatok jelentős része föllélegzett, hogy jaj de jó, ad az állam, és csökkentette a saját részét.

Nem azért, mert nem szereti azt az intézményt, hiszen 8 évig küzdött érte, hogy megmaradjon, tehát biztos, hogy szereti. Csak hát annyi gondja van az önkormányzatoknak, hogyha az állam többet ad valamire, akkor nem kényszerülnek ugyanannyi pénzt fordítani arra az intézményre, mint korábban. Tehát, tulajdonképpen az állami szerepvállalás, a jogi megerősítés és a nagyon sok hasznos, célirányos, jó intézkedés ellenére a helyzet lényegesen nem javult. Ezt sajnos elmondhatjuk.

– *Borbáth Erika is így látja?*

Borbáth Erika: – Én azt gondolom, hogy ennek a törvénynek pillanatnyilag sokféle hatása van. Mindaz igaz, amit kollégáim elmondtak, ugyanakkor a törvénynek nagyon-nagyon lényeges pontja, a helyi rendeletek alkotása minden településen. A tapasztalatok szerint az elmúlt évben a helyi rendeletek kevés helyen születtek meg. Ugyanakkor 1999-ben egyre több településről jelzik, hogy megalkotják a helyi rendeletet, ami-ben megfogalmazzák a saját feladataikat. Igaz, elmondták kollégáim, hogy előtte megpróbálják csökkenteni a tevékenységet, és ezt fogalmazzák meg a helyi rendeletben, és ehhez adják azt az állami és önkormányzati támogatást, amiről az előbb Földiák András beszélt. De a legnagyobb baj azokon a településeken, térségekben van, ahol az integráció szóba sem jöhet, mert nincs kivel együttműködni. Sajnos csaknem ezer településen semmilyen közművelődési intézmény nem működik, és ez borzasztó baj. Földiák András igazgató úrral együtt voltunk a Népművelők Egyesülete által rendezett szakmai konferencián, és ott ígéretet magába foglalóan elhangzott a tárca részéről is, hogy meg kell nyitni újra a művelődési házat, vagy más fórumot kell teremteni. Sokfelé főleg azt reklámlják, szeretnék, hogy legalább főállású művelődésszervező legyen, de nincs. Még akkor is igénylik ezt, ha még faluházuk sincs, vagy olyan helyiségük, ahol egyelőre el lehetne helyezni a kisközösségeket.

Földiák András: – Sajnos ebben semmi változástól nem tudok beszámolni. Jelentős anyagi támogatás kellene. Én nem akarom ezt a szakmát különösebben rossz helyzetben lévőnek feltüntetni, és nincs is rosszabb helyzetben, mint az egész magyar közalkalmazotti réteg, de ide kiemelt, jelentős, plusz pótlékok kellene. Számos településen nem csak közművelődési szakember nincs, már az egyház sem képviselteti magát, a pap is csak kijár, ingázik. Abszolút nincs értelmiségi, de érettségizett gyereket sem találni. Ha van egy érettségizett fiatal, akkor az már nagy érték. Komoly külön támogatás kellene ahhoz, hogy valakinek megérje ott dolgozni.

Borbáth Erika: – Igazából azokon a kistépüléseken tragikus a helyzet, ahol nincsen iskola, nincsen könyvtár, nincsenek közösségi helyiségek. De el kell mondani, hogy a kulturális kormányzat határozott ígéretet tett arra, hogy ebben az évben a költségvetésben erre 100 millió forintot elkülönít. Nem a főállású népművelők bérének a megoldására, hanem arra,

hogy ismételten megnyissanak vagy felújítsanak olyan intézményeket, amelyeket az elmúlt időszakban bezártak.

– Azt hiszem, erre a területre is jellemző a szigetszerű fejlődés: egy-egy település egy-egy művelődési ház kiugrik a sorból. Példákat sorolhatnánk az ország bármely részéből. A Tolnádomboságban Nagyszékely olyan hely, ahol a református lelkész aszszony megteremtí a helyi csodát, a teleház köré szervezi a közösséget. Most épül éppen a kézműves ház. Ott valami elkezdődött, valami történni fog. Védik a faluképet, sőt egyáltalán a falut a kihalástól. De onnan néhány kilométerre már a gazdasági lepusztulás, a szellemi sivárság látszik.

Nem akarom átcsempészni a terület és vidékfejlesztéssel foglalkozó műsorom témáit a Napközben műsorába, de én azt látom, hogy a közművelődésnek a beindult vállalkozásfejlesztési programokkal kellene együttműködnie. A kettő egymást feltételezi. Kizárt dolog, hogy eredményes agráriummunka vagy vállalkozásaink lesznek, ha nincsenek helyi kisközösségek, kiművelt emberfők. Ahogy a regionalizmus halad előre, kistérségekben, régiókban kell majd gondolkodni. Ahogy majd munkába állnak az országban a térségmenedzserek, miért nincsen 150 kistérségünknek kulturális, közművelődési menedzsere?

F. A.: – Feltétlenül nagy szükség lenne rá. De én egy olyan problémát látok, ami nagyon nagy gond, s ez az, hogy egymástól teljesen elszigetelten zajlanak folyamatok. A ki-mondott térségfejlesztés, a közművelődés, a népművészet, a népfőiskola, a civil egyetemek, ez annyiféle jó mozgalom, ezek ma sehol nem érnek össze. A munkaerő-piaci képzés, átképzései is teljes mértékben külön rendszer. Tehát az egyik legfontosabb feladat – akár az ország kistérségeinek területén – annak áttekintése lenne, hogy ezek közül mi fedi le az adott területet, és aztán, hogy ezek milyen együttműködésre képesek. A térségfejlesztés bizonyos ágait meg sem érintik a humán szempontok. Pedig az csak az alap. És emberfejlesztés kell!

– Ehhez kellene, ugye kedves Márta, egy igazán aktív közművelődési program, mondjuk így, menedzseri szemlélet, amely magába tudja olvasztani a közösségfejlesztést vagy a népművészetet. Én is itt érzek kétféle szemléletet. Van egy muzeális szemlélet, hogy, jaj de jó, azért érdemes kosarat fenni, mert régen is milyen szép dolog volt. És van egy olyan szemlélet, mely szerint azért kell, mert erre egy foglalkoztatás ráépíthető, bizonyos készségek kifejleszthetők embereknél, ha már bezárt a bauxitbánya. Tehát a társadalmi kohézió érdekében lehetne sok mindent mozgósítani, és azok a települések járnak élen, amelyeknek ez sikerül. És akinek nem sikerül, az borzalmasan lemarad.

Lipp Márta: – Ez teljesen így van. Én egy harmadik álláspontot képviselek ebben, hogy miért jó kosarat fenni. Harmadik álláspontot mindazok mellett, amiket elmondott, amik igazak. Azért kell kosarat fenni, mert az emberek szeretnek alkotni valamit. Ezek mind olyan tevékenységek, amik természetes emberi igényből születtek, és jól tudjuk, hogy az ember az egyetlen élőlény, aki nem tud alkotás nélkül létezni. És a szépség törvényei szerint alkot. Tehát ezek fontos, élményszerű dolgok. Nem lehet sem a gazdaságossági szempontot kiemelni, sem a hagyományörzés szempontját, hanem a jelen épülésünk, a személyiségünk egészségének a megőrzése szempontjából érdekes ez, amiről eddig kevés szó esett.

Visszatérve arra, hogy miért nincs ütőképes térségi közművelődési program, azontúl, amit András mondott, ami olyanira igaz, hogy nem lehet elégszer elmondani. Nem csak a különböző szálak nem érnek össze, hanem még tovább atomizálódik itt is minden.

Kevesen tudják, hogy talán nem lett volna Magyarországon mentálhigiéné, vagy a szociális szakmának számtalan ága, ha nincs a népművelés. S bizonyos értelemben ez még más szakmákra is igaz, most nem akarom őket felsorolni. Az élet útja az, hogy ezek a szakmák aztán mind önállósultak és függetlenedtek a saját logikájuk szerint. Viszont mára sok okból lépéshátrányba került a közművelődés, a népművelés szakma a humán szférán belül, holott települési, sőt kistérségi szinten az egyetlen szakma lehetne, ami képes lenne integrálni a különböző szálakat. Ehhez viszont egyrészt profik kellene, másrészt újra föl hívom a figyelmet az atomizálódásra, hogy elveszítjük a kapcsolódási pontokat. Az integrált intézmények, például az ÁMK-k, amelyeknek alapintézménye az iskola, és annak egy kiegészítő része a művelődési ház, nem kapcsolódtak be az elmúlt években a népművelési szakmai továbbképzésekbe. Egyre kevesebb „hálózatrészt” képviselő népművelő tud bekerülni a szakmai áramkörbe és tudja képviselni a saját helyi szintjén azokat az elképzeléseket, amiket a szakma egésze alakít ki.

– Egyszerűen képtelenség ezt a témát kifejteni, befejezni pláne. Itt egyetlen egy kérdést lehet már csak föltenni, mit tehet az intézet? Javaslatokat, ajánlatokat dolgoz ki a tárcának?

Földiák András: – Az intézet például azt tehetné, hogy ezt az integrációt erősíti. Ez az átfogó koncepciónk. Az egész integráció és a tagoltság kérdéshez hadd mondjam el, hogy szerencsére óriási lendülettel hirdette meg tegnap Deutsch Tamás miniszter az ifjúsági munka megszervezését. Megint egy újabb ágazat jön, ami érintkezik szinte az összes többi kérdéssel, tehát lehetővé teszi az integratív szempontok fölvetését. Én a közművelődést tulajdonképpen legalább hét szakterületet összefoglaló ágazatának tartom, amin belül nagyon fontos lenne a differenciálódás, és némi szakmásodás. Ez a hét terület a felnőtt neveléstől a népművészetig, szóval a hagyományörzésig, a kulturális segítő munkától – ami meg a szociális munkával érintkezik – a közösségfejlesztésig, rendezvény szervezés, szóval egymással viszonylag összefüggő, de mégis az önálló arculatukat megőrző, a saját szakmai tudásukban elkülönülő területek. Ezek mindegyike érintkezik valami olyan nagy országos ágazattal, ami érinti a térséget. Amit konkrétan tenni tudunk, azok közül az egyik a közösségfejlesztés, amiről Péterfi Feri kollégám többet tud mondani.

Héra Éva: – Én úgy gondolom, hogy nem csak a népművelők, közösségfejlesztők feladata az ország közműveltségének javítása, hanem osztársadalmi, minden magyar értelmiségi feladata a tanítótól a papig. És ha ez a szellemiség nem fog érvényesülni ebben az országban, akkor nem fogunk a jövő században magyar közművelődésről és magyar kultúráról beszélni.

– Erről most megint beszélhetnénk egy órát. Járom a falvakat és elnézem, hogy a civil mozgalmakban, szervezetekben nagyon kevés a pedagógus – tisztelet a kivételnek. Nem lehet megorrolni ezért. Lehet, hogy az értelmiségi lét periferiájában élnek valahol, lehet hogy gazdálkodnak, és azzal vannak elfoglalva. Mert ki kell egészíteni a jövedelmet. De ugyanakkor az is bizonyos, hogy nem lehet nélkülülni semmit sem csinálni a településeken. Ott van mondjuk Tiszadob, nem túl nagy község, ahol a „Jövő műhelye” elnevezéssel létrehoztak egy kis értelmiségi csoportot. Onnan indult el a történet, hogy az óvodában a cigánygyerekekkel, majd a családokkal kezdtek foglalkozni. És eljutottak odáig, hogy most már faluban, településben, térségben gondolkodnak. Sok ilyen példa van, de nem elég.

Földiák András: – Ezek a szándékok is vezettek, amikor egy értelmiségi csoport kezdeményezésére az elmúlt évben se-

gítettem a Magyar Művelődési Társaság létrehozását. Tudom, hogy nagyon nagy feladat, és azt is tudom, hogy ahogy képzeljük, úgy nem fog sikerülni. De valamit talán sikerül tenni annak érdekében, hogy azokat az értelmiségieket legalább ösztögyűjtsük és összetoborozzuk, akik szeretnének tenni valamit.

Ma délután 4 órakor a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az intézetünk rendezésében lesz a Magyar Kultúra Napjának ünnepe a Marczibányi téren. Varga Domokos ott fog meghirdetni a társaság nevében egy közösségteremtés folyamatáról szóló, nyitott és minden népművészeti csoportot, közösségfejlesztő embert, lelkeszt és tanárt, mindenkit megszólítani szándékozó, nagy országos pályázatot. Írják le, hogy ahol sikerült lépést tenni, azt hogyan csinálták.

– *Igazgató úr, most egy-két szót szóljunk arról is, hogy az intézetnek megvan a maga sajátos feladata a nemzetiségi és az etnikai kultúra védelmében. Hamarosan hallunk erről egy beszélgetést Kishegyi Viktóriával. Ezt az osztályt csak nem régebben szervezték.*

F. A.: – Az intézet 53 éves, ehhez az ötven évhez képest viszonylag új fejezet a nemzetiségi kultúrával való foglalkozás, mert '92-ben Antal József által hozott rendelet következtében jött létre. Tehát most már néhány éve az intézet része. Korábban nem sikerült olyan határozottan lépni, ahogy kellett volna. Ennek sok oka van, az egyik talán az, hogy többretegű ez a terület. Ha valaki szlovák szavalóversenyt rendez, akkor annak igazában irodalmi színpadi szakemberre van szüksége, nem annyira a szlovák kultúrához értőre. A szakembereink sok segítséget adtak a néptáncban, a népi iparművészetben, az előadóművészetekben. Mikor az intézetben megindult ez a munka, akkor alakultak a nemzetiségi önkormányzatok. Még eddig az önkormányzatokkal összefogva, határozott iránnyal nem tudtuk összeszedni azt, amit ezen a területen teszünk. Most ez lenne a fő cél.

– *Minden továbbit hallgassunk meg a beszélgetésben! Kishegyi Viktóriával Zelényi Zoltán készített interjút.*

Kishegyi Viktória: – A minisztérium folyamatos információt kap tőlünk a legégetőbb megoldandó feladatokról. Másfelől koordináló feladatot látunk el, és amit én a legfontosabbnak tartok, különböző képzéseket indítunk, illetve továbbképzéseket folytatunk. Célunk az, hogy legyenek szakavatott vezetők, amatőr művészeti mozgalmakhoz tartozók minden területen. Tehát a népzenehez, a néptánchoz, a dramatikus játékokhoz, diákszínpadokhoz és egyebekhez értő szakemberek.

– *Mi a haszna az Önök munkájának a többségi magyar nemzet számára?*

K. V.: – Nem is kell ezt nekünk megfogalmazni, hogy mi a haszon, mert már I. István megfogalmazta. A haszon az, hogy tartsuk meg a Kárpát-medencét, és benne a mi hazánkat olyan soknyelvű és általa sok és gazdag kultúrájú országnak, amilyennek Szent István megteremtette, és amilyenné az ezer év folyamán kialakult. Ez a haszon.

– *Magyarországon jónéhány nemzetiség él, az Önök osztályán ketten, hárman dolgoznak talán. Hogyan tudják az összes nemzetiség ügyeit figyelemmel kísérni?*

K. V.: – Az osztály újjászervezése most zajlik, pontosan azért, hogy minden nyelvi kultúrának legyen referense. Aki kapcsolatot tud tartani az országos kisebbségi önkormányzatokkal, a fővárosi kisebbségi önkormányzatokkal, a kisebbségi intézményekkel, a különféle kutató helyekkel, az oktatási intézményekkel.

– *Közben a munkának mennie kell. Melyek a legjellemzőbb feladataik most?*

K. V.: – Idei feladataink között nagyon fontosnak tartjuk azt, hogy egy felmérést készítsünk a minisztérium számára a nemzetiségek teljes kulturális helyzetéről. Tehát a könyvtári helyzetről, a múzeumi helyzetről és mindazon szakterületekről, amely értelemszerűen a kultúra körébe tartoznak.

– *Ez nincs felmérés?*

K. V.: – Átfogó felmérés '89-'90-ben készült az akkori kisebbségi kollégiumban, amelyet Pozsgai Imre vezetett. Azóta részfelmérések készültek, átfogó felmérésről azóta nincs tudomásunk.

– *Tehát meg kell nézni, hogy mi változott azóta.*

K. V.: – Pontosan. Másik nagyon fontos feladatunk az önkormányzatok újraválasztásához tartozik. Szeretnénk az új kisebbségi önkormányzatok mindegyikének kulturális bizottságával nagyon szorosan együtt működni, hogy a kulturális törvényben rejlő lehetőségeket a kisebbségek is kihasználhassák. Különféle képzéseket indítottunk, hogy az amatőr művészeti mozgalom ne essen vissza. Legnagyobb rendezvényünk a rendszerváltozás óta létező Európai Kisebbségi Fesztivál, amelynek pontosan az a célja, hogy a Közép-Európában élő kisebbségek, magyarok és nem magyarok egymással találkozhassanak, kapcsolatot vehessenek fel, egymást megismerhessék, egymással barátságot alakíthassanak ki. Együttessenek, konferenciákon szakemberek találkoznak egymással. Ennek a fesztiválnak a fővédnökségét annak idején Habsburg Ottó vállalta. Bízunk benne, hogy a jövőben is vállalja majd.

– *Nemzetiségi körökben néha az volt a benyomásom, hogy nem igyekeznek megőrizni a saját kultúrájukat, sokszor a saját nyelvüket sem.*

K. V.: – Nagyon sok tényező együtteséből lehet kihámozni, hogy miért őrzi a hagyományát vagy a nyelvét egy kisebbség, és mikor adja fel. A politikai tényezőknél, a társadalmi változásokon, kényszer emigráción, oktatási lehetetlenségeken túl azért az is fontos, hogy az anyaországra fel lehet-e nézni vagy nem. A mindennapi életben az anyanyelvi kultúrának van-e haszna, vagy nincs. Érvényesülni lehet-e az anyanyelven vagy nem. Ezek azok az együttthatók, amelyek meghatározzák, hogy akarok, vagy nem akarok szlovák maradni ma Magyarországon. Akarok magyar maradni, vagy nem akarok magyar maradni ma Burgenlandban, és így tovább. Ezek bonyolult kérdések. Azt gondolom, hogy a kisebbségek a többségi nemzettel valamint az anyaországokkal való együttműködés függvényében tudnak megmaradni, vagy sem.

– *Mindenhol észre kellene vennie a többségi nemzetnek, hogy ez a fajta sokszínűség, és a nemzeti kisebbségek anyanyelv ismerete az egész ország számára érték.*

K. V.: – Szükség van itt némi szemléletváltozásra ahhoz, hogy ez mindenki számára egyértelmű legyen, és mindenki számára a mindennapi életben is elfogadottá váljon. Azt gondolom, hogy Magyarország példát mutat a többi ország számára még akkor is, ha még nagyon sok a teendő nálunk is.

– *Az intézetben működik a Civil Rádió. Egyszerűen nem tehetjük meg, hogy legalább két percre be ne kukkantsunk kollégáinkhoz. A helyszínen Zelényi Zoltán.*

Zelényi Zoltán: – Együtt ülünk már 10 óra óta Horváth Lászlóval, a mai szerkesztő műsorvezetővel, a Civil Rádió stúdiójában, és arról beszélgetünk, hogy milyen jó egy ilyen kicsi rádió. És hát végül is nem is olyan kicsi, teljesen komfortos. Nem tudom, szabad-e azt mondanom, hogy itt a kollégák mosolyognak, és na-

gyon jól érzik magukat ezen a körülbelül 20-25 négyzetméteren. Tudom hogy mindannyian úgy jártok be nap mint nap ide, hogy ezzel egy árva fillért nem kerestek. Egyáltalán mi az oka annak, hogy ezt csináljátok?

Horváth László: – Azt hiszem, a rádiózás szeretete az, ami ezt a hozzáállást adja, hiszen itt nem kapunk érte pénzt, ahogy te is mondtad. Nekünk „a fizetség” az a lehetőség, hogy megszólalhatunk, műsrot készíthetünk. Az a fizetség, hogy valaki megcsinál egy rádióműsrot, és az az öt perc, vagy mondjuk fél óra, vagy egy óra az övé, azt ő hozta össze.

– *Lehet szeretni ezt a szakmát, de azért ez nem egy hobbi-rádió. A Civil Rádió közösségi rádióadó, amely a helyi ügyek képviselője, és a polgárok véleményének tolmácsolója. Ez hangzik el minden nap 10 órakor, amikor indul az adás, benne van a szignálban. Ahhoz, hogy itt dolgozzatok, azt hiszem, hogy nem csak a rádiózást, hanem ezeket az ügyeket is szeretnetek kell.*

H. L.: – Igen. Ez nagyon fontos. Itt a műsorkészítés általában eléggé subjektív alapon történik, hiszen önkéntesekről van szó. Tehát én, mint szerkesztő, kiválasztok egy olyan témát, ami a szívemhez közel áll, ami nekem tetszik. Behozom a rádióba, és csinálom róla egy műsrot. Nekünk tényleg nagyon kell szeretnünk ezt a környezetet, és szociálisan eléggé érzékenynek is kell lennünk. Mert hiszen ez a rádió pont a szociális témákkal foglalkozik, a nonprofit szektorról szól. Ennek a szektornak nincs igazán nagy tere, nagy nyilvánossága, és mi eszköz kívánunk lenni ebben.

– *Lesz például a mai műsorban Nonprofit figyelő, aztán Hendikep, ez tanácsadó műsor sérültek számára, olvasom itt a forgatókönyvet. Az egészséges életért interjú, és aztán délután a MOHA zene. Mi is ez?*

H. L.: – Igen, mondtad is az adás előtt, hogy nem fejtetted volna meg, mit jelent a MOHA zene. Általában mindenki a növényre gondol. De nem. Ez egy rövidítés, ez a modern hangszere zene. A rádió indulásakor az egyik szerkesztőnk, Belovszky György indította el. Modern hangszere zenéről van szó, olyan zenei stílusirányzatról, amely más rádióban nem hallható. Már csak azért is említtem Belovszky Györgyöt, mert már Interneten vagyunk vele kapcsolatban, valószínűleg Ausztráliában is hallgathat minket.

– *És most volt itt egy nagyon ünnepélyes esemény, nagyon csöndesen persze, mégpedig az, hogy 10 óra óta a Civil Rádió az Interneten is hallható világszerte, és most már E-mail száma is van. Tehát reméljük, hogy a civil hírek összegyűjtése is egy kicsit könnyebben történik majd. A cím a következő: civilh@kkapcsolat.hu. Elmondom a telefonszámait is a Civil Rádióknak. Telefonszámunk: 201-1417, és 201-3766.*

Szakértő vendégünk Péterfi Ferenc, a Közösségfejlesztési Osztály vezetője itt a Magyar Művelődési Intézetben. Ha jól emlékszem, legutóbb Bakonybélien találkoztunk. A Felső-Bakony települései most szeretnék megfogalmazni a maguk felzárkózási programját, ezért szakértőket hívtak meg, Péterfi Ferencet, Kopácsi Sándort és másokat. Mennyire gyakori, hogy a települések ilyen szervezett módon vesszék igénybe a segítséget?

Péterfi Ferenc: – Önkormányzatok, helyi civil szervezetek keresnek meg bennünket, ez elég gyakori. Nem is mindig bírunk eleget tenni, éppen ezért az egyik feladatunk létrehozni egy országos hálót, részben szakmai, speciális, professzionális képzésekkel, részben laikusok képzésével. Segíteni abban, hogy az emberek környezetében legyenek olyan szakértők, akik a helyi politikai, társadalmi, közéleti viszonyok alakításában segíteni tudnak. Azt is elmondhatom, hogy a hagyomá-

nyos kultúra-közvetítéshez képest a mi működésünk másmin. Mert itt nem elsősorban tölcseres kultúra-közvetítés van, hanem megpróbáljuk az emberekben vagy a helyi közösségekben benne lévő adottságokat, értékeket felszínre hozni, kibontani és arra épül mindenféle fejlesztés.

– *A lehetséges nagyon sok példa közül egyről feltétlenül emlékezünk meg. Egy érdekes társadalmi kísérletről a felső Kiskunságban. Ha röviden összefoglalnád, hol tart most az ottani közösségfejlesztő munka.*

P. F.: – Ezekben a közösségfejlesztői munkákban nagyon fontos, hogy folyamatról, sok esetben több éves folyamatokról van szó. Egy 8-10 településből, városból álló települési szövetség van, ennek a térségében kis települések, falvak is vannak. Itt a múlt évben indult egy feltáró munka, körülbelül 200 családban megkerestünk embereket, beszélgettünk arról, hogy mik azok a legfontosabb ügyek, amelyek izgatják őket, vagy amiben valamilyen módon mozdíthatók, amibe bevonhatók, az aktivizálásuk megtörténhetne. Közösen megpróbálunk velük közép vagy hosszabbtávú terveket készíteni. Az történt az elmúlt időszakban, hogy több helyen civil közösségek jöttek létre, három kis településen helyi lap indult. Egy kicsit ez is a mi kezdeményezésünknek vagy a jelenlétünknek a következménye. Van olyan település, ahol a helyi gazdálkodásban kevésbé járatos embereknek, akik többségében betelepültek, egy kis föld-programot szerveztünk. Természetesen ez mindig partnerszervezetekkel történik, hiszen a saját kapacitásunk szűkös. Ez esetben a Közösségfejlesztők Egyesületével közösen az Autonómia Alapítványtól egy pályázat keretében kaptunk támogatást. Volt egy képzés szociálisan rászoruló családoknak, ami egy konyhakert-programhoz vezetett. Ebből most egy kisvállalkozás, egy kisszövetkezet-fejlesztő társaság alakult éppen. Tehát, a gazdaság fejlesztése is egy picit része a munkánknak.

– *Nagyon szívesen beszélgetnék még az elmaradott térségekről. De ne felejtjük el, hogy a közösségfejlesztő munka kerete a város is, ami egészen más, mint a vidék. Egy-két aktuális példát, ha emlétenél.*

P. F.: – Nincs idő érdemben kifejteni a dolgot, így csak annyit, hogy a városokban különösen a szomszédsági munka kerül előtérbe a közösségfejlesztésben. Most két olyan terep van, ahol intenzíven jelen vagyunk. Az egyik Kőbánya, ahol elsősorban a játszóterek környezetében, vagy ennek ürügyén lehetett társadalmi mozgásokat és aktivitást kezdeményezni. A másik a XV. kerület periferiája, ahol egy volt szovjet katonai tiszti lakótelep helyén egy kis lakótelep alakult, itt elindult sok minden mellett az érdekérvényesítés megszervezése is.

– *Az idő elmúlt, nincs módunk a beszélgetést tovább folytatni. De hát, ez egy újabb ok arra, hogy visszatérjünk a Magyar Művelődési Intézetbe.*

Villámkérdés az adás végére: 1999-ről kérnénk szépen egy-két mondatos előrejelzést. Mi az, amit nagyon szívesen ajánlanának a hallgatók figyelmébe az eseménynaptárból?

Héra Éva: – Dunamenti Folklor Fesztivál lesz július 14-18-ig Baján, Kalocsán és Szekszárdon. Csángó fesztivál Jászberényben augusztus első hétvégéjén. Augusztus 20-án Mesterségek Ünnepe a Budai Várban.

Lipp Márta: – A mi osztályunk munkája tipikusan nem rendezvény-centrikus. A háttérmunkából egy „közérdekű” programot emelek ki: tanfolyamokat szeretnénk indítani népművelőknek vagy lélekben népművelőknek, hogy fölkészítsük őket azokkal a problémákkal való szembenézésre,

amikkel a találkoznak. Például szenvedélybetegségek, drog-, cigány-magyar együttélési problémák.

Borbáth Erika: – Egy-két olyan országos pályázati programot emelnék ki, ami minden településnek fontos lehet. Ilyen például az önkormányzatok érdekeltség-növelő pályázati támogatása, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával együttműködve. Valamint a telematikai pályázat, ami szintén minden települést érint.

– Igazgató úr! Egy nagyon rövid előrejelzés 2000-re.

Földiák András: – Ezer év a magyar történelemben, a népi festészetben és szobrászatban. Tervünk még országos diákfotó kiállítás, Betlehemes találkozó, országos és nemzetközi diákfilmszemle, fazekas triennálé.

– *Tehát lesz mire visszatérnünk, lesz majd mit ajánlanunk, és lesz miről beszámolnunk. Most már csak annyi maradt hátra, hogy megköszönjük a Magyar Művelődési Intézet munkatársainak, vezetőinek, hogy vendégül látták a Napközben-t.*

